

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2018. gada 7. jūnijā Nr. 1-6/10

Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnesei Inetai Ziemelei

Jura Alunāna ielā 1,
Rīgā, LV - 1010

Par viedokli lietā Nr. 2018-06-0103

Tiesībsarga birojā ir saņemts Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnese Inetas Ziemeles 2018. gada 8. maija lēmums, ar kuru tiesībsargs ir atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2018-06-0103 “Par Valsts sociālo pabalstu likuma 12. panta pirmās daļas un Ministru kabineta 2014. gada 23. decembra noteikumu Nr. 805 “Noteikumi par prognozējamās invaliditātes, invaliditātes un darbspēju zaudējuma noteikšanas kritērijiem, termiņiem un kārtību” (turpmāk – Noteikumi Nr. 805) 9. pielikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91.panta pirmajam teikumam un 109.pantam” pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma (turpmāk – lieta Nr.2018-06-0103).

Tiesībsargs ir uzaicināts sniegt viedokli par:

- a) jautājumiem, kuriem pēc tā ieskata varētu būt nozīme minētajā lietā.
- b) to, vai tiesībsargs pašreiz strādā pie kādas pārbaudes lietas saistībā ar personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanu, kurai varētu būt nozīme izskatāmās lietas kontekstā.
- c) to, vai tiesībsarga ieskatā Noteikumu Nr. 805 9.pielikums tiktāl, ciktāl tas neparedz atzinuma par medicīnisko indikāciju noteikšanu speciāli pielāgota vieglā automobiļa iegādei un pabalsta saņemšanai transporta izdevumu kompensēšanai izsniegšanu un pabalsta transporta izdevumu kompensēšanai piešķiršanu personai ar garīgās veselības traucējumu izraisītu invaliditāti, kuras dēļ viņa nevar izmantot sabiedrisko transportu, atbilst Latvijas Republikas Satversmes 91.panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

Tiesībsargs vērš uzmanību, ka tiesībsargs pašreiz neizskata citas lietas par iespējamiem personu ar invaliditāti tiesību aizskārumiem, kuriem varētu būt nozīme lietā Nr. 2018-06-0103. Tomēr tiesībsargs ir sniedzis atzinumu Administratīvai rajona tiesai par Noteikumu Nr.805 9.pielikuma piemērošanu (skat. pielikumā). Tiesībsargs pievienojas Administratīvās rajona tiesas 2018.gada 9.janvāra lēmumā (turpmāk – Lēmums) paustajiem argumentiem par bērna ar invaliditāti tiesību nodrošināšanu.

Papildus tiesībsarga atzinumā norādītajam, tiesībsargs vērš uzmanību uz nepieciešamību analizēt normas un konkrēto situāciju atbilstoši Latvijas Republikā spēkā esošajiem starptautiskajiem aktiem. Personu ar invaliditāti tiesības ir samērā jauna tiesību joma, kura ir īpaši strauji attīstījusies kopš ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām (turpmāk – ANO Konvencija) spēkā stāšanās 2008. gadā.¹ Līdz ar to tiesību normu interpretācijā un piemērošanā, būtu nepieciešams ņemt vērā tos principus, kas ir iekļauti ANO Konvencijā un kuri pieļauj iespēju personām ar invaliditāti ne tikai būt tiesību turētājiem, bet arī savu tiesību īstenotājiem.

[1] 2010.gadā Latvijas Republikā stājās spēkā ANO Konvencija, kura paredz attieksmes un paradigmas maiņu pret personām ar invaliditāti. Lai labāk izprastu minēto, ir nepieciešams vērtēt arī dažādas teorijas par invaliditātes modeļiem.

Ņemot vērā straujo personu ar invaliditāti tiesību attīstību pēdējo dekāžu laikā, teorijā ir izdalīti vairāki invaliditātes izpratnes veidi/ modeļi, piemēram, medicīniskais, bioloģiskais (uzsvars uz konkrēto traucējumu veidu),² individuālais invaliditātes modelis,³ minoritāšu tiesību pieeja, universālistu pieeja, spēju pieeja.⁴ Tāpat atsevišķiem modeļiem var būt izveidojušies arī apakšmodeļi. Piemēram, sociālā modeļa attīstība ir saistīta ar ģeogrāfisko reģionu, t.i., britu sociālais modelis, ziemeļu valstu relatīvā izpratne un Ziemeļamerikas minoritāšu grupu pieeja.⁵

Tāpat atsevišķi zinātnieki norāda tikai uz dažiem invaliditātes izpratnes veidiem, piemēram, medicīniskais un sociālais modelis kā galvenie invaliditātes modeļi, kas savukārt citu zinātnieku ieskatā ir uzskatāms par pārāk vienkāršotu izpratni.⁶

ANO Personu ar invaliditāti tiesību komiteja (turpmāk – Komiteja) ir norādījusi uz četriem invaliditātes izpratnes modeļiem: žēlsirdības, medicīnisko, sociālo un cilvēktiesību.⁷ ANO Konvencijas izstrādē medicīniskais modelis tika izmantots kā pamatojums tam, kā personu ar invaliditāti tiesībām nevajadzētu attīstīties, savukārt sociālais modelis tika izmantots kā pamats ANO Konvencijai.⁸ Tomēr pašlaik ir zinātnieki, kas uzskata, ka ANO Konvencijā ietvertie principi un normas parāda sociālā modeļa tālāku attīstību uz cilvēktiesību modeli.

[2] Ņemot vērā, ka ANO Konvencija attiecīgi ietver sociālo un cilvēktiesību modeli, aicinot dalībvalstis atteikties no medicīniskā modeļa un īstenot sociālo modeli, lai varētu nonākt pie cilvēktiesību modeļa, turpmāk tekstā tiesībsargs analizēs šo trīs modeļu atšķirības, salīdzinot ar Noteikumos Nr.805 ietvertajiem principiem (skatīt tabulu

¹ Tiesībsarga piezīme: *Latvijas Republikā spēkā esoša kopš 2010.gada.*

² *Tiesībsarga piezīme.*

³ Traustadottir Rannveig. Disability studies, the Social Model and Legal developments. Oddny Mjoll Arnardottir, Gerard Quinn (eds.). The UN Convention on the Rights of Persons with disabilities. European and Scandinavian Perspectives. Martinus Nijhoff Publishers. Leiden. Boston. 2009., 8.lpp.

⁴ Broderick A. The long and Winding Road to Equality and Inclusion for Persons with Disabilities. The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Intersentia. Cambridge- Antwerp- Portland. 2015., 25.lpp.

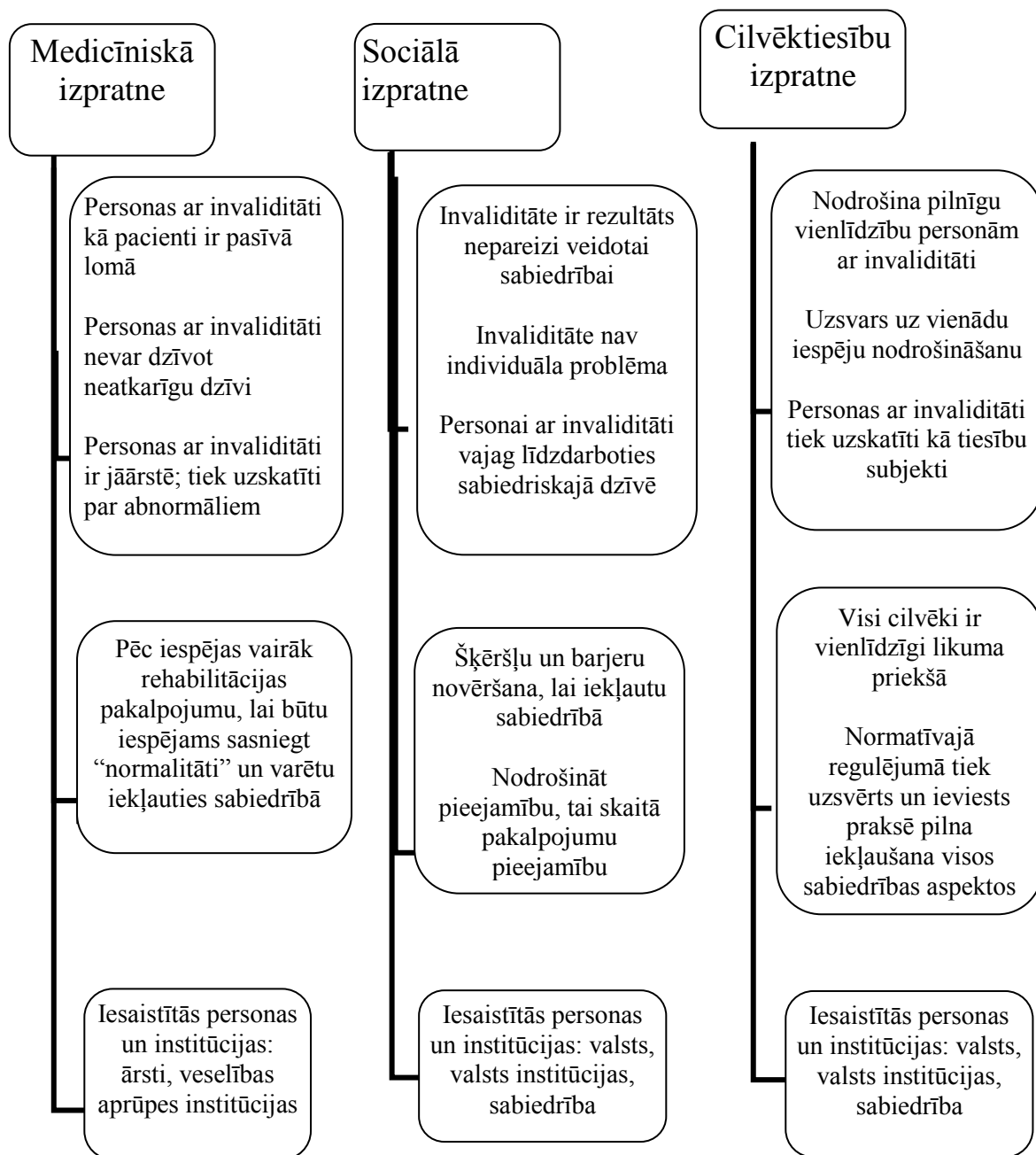
⁵ Traustadottir Rannveig. Disability studies, the Social Model and Legal developments. Oddny Mjoll Arnardottir, Gerard Quinn (eds.). The UN Convention on the Rights of Persons with disabilities. European and Scandinavian Perspectives. Martinus Nijhoff Publishers. Leiden. Boston. 2009., 3.lpp.

⁶ Turpat., 8.lpp.

⁷ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. What is disability? Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Disability/Pages/TrainingmaterialCRPDConvention_OptionalProtocol.aspx>

⁸ Degener Theresia. A human rights model of disability. Routledge Handbook of Disability Law and Human rights. Blanck Peter, Flynn Eilionoir (ed.). Routledge Handbooks. London & New York. 2017., 33.lpp

zemāk⁹). Papildus tiesībsargs vērsīs uzmanību uz ANO Konvencijā ietvertajiem principiem, ANO Komitejas rekomendācijām Latvijai, kā arī veiks izvērtējumu par Noteikumiem Nr.805.

[2.1] Vēsturiski invaliditāte ir saistīta ar medicīnisku problēmu, kuras ietvaros funkcionālie ierobežojumi bija tieši saistīti ar traucējuma veidu. Medicīniskais modelis koncentrējās uz nepieciešamību ārstēt funkcionālos ierobežojumus, lai cilvēki ar invaliditāti varētu iekļauties sabiedrībā, savukārt nekādā veidā netika pievērsta uzmanība

⁹ Tiesībsarga piezīme: tabulā ir apkopota ANO Komitejas sniegtā informācija. Labdarības izpratne tabulā nav iekļauta, jo tā ir līdzīga medicīniskajai izpratnei, kur invaliditāte nav sabiedrības kopīgā atbildība, bet gan atsevišķu grupu (labdarības organizāciju) atbildība.

tam, ka apkārtējā vide rada barjeras.¹⁰ Minētais automātiski noveda pie segregācijas, jo tie, kas bija atšķirīgi (jeb neiekļāvās “normā”) bija izslēgti no sabiedrības.

“Medicīniskais modelis ir balstīts uz diviem pieņēmumiem, kuriem ir samērā bīstama ietekme uz cilvēktiesībām: 1) personas ar invaliditāti nepieciešams pasargāt; 2) traucējums var būt par pamatu rīcībspējas ierobežojumam¹¹. Pirmais pieņēmums legalizē segregētās institūcijas cilvēkiem ar invaliditāti, piemēram, speciālas skolas, sociālās aprūpes institūcijas un specializētas darbavietas. Otrais pieņēmums ir novedis pie tāda normatīvā regulējuma, kas norāda, ka invaliditāte ir saistīta ar nespēju¹² un atbilstoši ļauj ierobežot cilvēku ar invaliditāti tiesības.

[2.2] “Sociālais modelis izskaidro invaliditāti kā sociālo konstrukciju, izmantojot diskrimināciju un apspiešanu. Tas fokusējas uz sabiedrību, nevis uz indivīdu. [...] Sociālais modelis paredz atšķirību starp traucējumu un invaliditāti. Traucējums koncentrējas uz organisma vai prāta stāvokli, savukārt invaliditāte ir rezultāts tam, kādā veidā sabiedrība un apkārtējā vide reaģē uz traucējumu.”¹³ Sociālais modelis nozīmē, ka valsts, valdības un sabiedrības pienākums ir novērst nevienlīdzību un sistēmas trūkumus, ar ko saskaras personas ar invaliditāti. [...] Turklāt tiesiskās vienlīdzības princips un tā ievērošana ir sociālā modeļa stūrakmens.¹⁴ Koncentrējoties uz šķēršļiem, ar ko saskaras personas ar invaliditāti, sociālais modelis fokusējas uz sabiedrības struktūru spēju vai nespēju garantēt vienlīdzīgu pieeju un cilvēktiesības personām ar invaliditāti.¹⁵

[2.3] Cilvēktiesību modelis ietver vairākus aspektus¹⁶:

[2.3.1] atzīst cilvēkiem ar invaliditāti piemītošo cilvēka cieņu, pieminot morāles principus un vērtības, kā pamatu invaliditātes politikai.¹⁷ Cilvēktiesības attiecas uz visiem cilvēkiem, tas nenozīmē, ka tās var iegūt tikai tie, kuriem nav nekādu traucējumu.¹⁸

[2.3.2] cilvēktiesību modelis ietver pienākumu nodrošināt visa veida tiesības, “lai arī sākotnēji personu ar invaliditāti tiesību nodrošināšana tika uztverta caur diskriminācijas prizmu, tomēr pat sabiedrībā bez barjerām un cita veida diskriminācijas, cilvēkiem ir nepieciešamas sociālās, ekonomiskās un kultūras tiesības. Minētais attiecas uz visiem cilvēkiem, un tādējādi arī uz cilvēkiem ar invaliditāti.”¹⁹

[2.3.3] cilvēktiesību modelis atzīst, ka traucējumi ir daļa no cilvēku dažādības.²⁰ ANO Konvencija nepiemin traucējumus kā negatīvu aspektu, lai mazinātu stereotipus,

¹⁰ Broderick A. The long and Winding Road to Equality and Inclusion for Persons with Disabilities. The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Intersentia. Cambridge- Antwerp- Portland. 2015., 22.lpp.

¹¹ Tiesībsarga piezīme: *Termins “legal capacity” latviešu valodā var tikt tulkots gan kā rīcībspēja, gan tiesībspēja atkarībā no konteksta angļu valodas tekstos. Konkrētajā gadījumā termins “legal capacity” ir tulkots kā “rīcībspēja”, jo, lai arī saskaņā ar Civillikumu rīcībspēju var ierobežot (bet ne atņemt pilnībā) tikai cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem, tomēr praksē cilvēki bez invaliditātes var ierobežot personu ar cita veida traucējumiem (redze, dzirde, kustību), uzskatot, ka persona ar invaliditāti nav spējīgs kaut ko paveikt.*

¹² Degener Theresia. A human rights model of disability. Routledge Handbook of Disability Law and Human rights. Blanck Peter, Flynn Eilionoir (ed.). Routledge Handbooks. London & New York. 2017., 33.lpp

¹³ Turpat., 33.lpp

¹⁴ Broderick A. The long and Winding Road to Equality and Inclusion for Persons with Disabilities. The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Intersentia. Cambridge- Antwerp- Portland. 2015., 23.lpp.

¹⁵ Turpat., 23.lpp.

¹⁶ Tiesībsarga piezīme: *Citus cilvēktiesību modeļa aspektus konkrētajā gadījumā nav nepieciešams vērtēt: cilvēktiesību modelis atzīst identitātes un kultūras dažādību; pieļauj invaliditātes novēršanas politikas izvērtējumu; saistība ar nabadzības risku.*

¹⁷ Degener Theresia. A human rights model of disability. Routledge Handbook of Disability Law and Human rights. Blanck Peter, Flynn Eilionoir (ed.). Routledge Handbooks. London & New York. 2017., 34.lpp

¹⁸ Turpat., 35.lpp

¹⁹ Turpat., 36.lpp

²⁰ Turpat., 38.lpp

tomēr preambulā ir pieminēti arī cilvēki ar invaliditāti, kuriem ir nepieciešama īpaša kopšana.²¹

[3] Vienlaikus tiesībsargs vērš uzmanību uz ANO Konvencijā ietvertajiem principiem, kuri ir jāņem vērā, īstenojot personu ar invaliditāti tiesības:

[3.1] ANO Konvencija tieši nedefinē, kas ir invaliditāte, jo “invaliditātes jēdziens pastāvīgi attīstās²² un invaliditāte rodas, cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem (tai skaitā, garīgiem un intelektuālās attīstības traucējumiem)²³, saskaroties ar attieksmes un apkārtējās vides šķēršļiem, kas ierobežo vienlīdzīgas iespējas pilnvērtīgi un efektīvi līdzdarboties sabiedrības dzīvē.”²⁴ Šis koncepts nozīmē, ka invaliditāti veido apkārtējā sabiedrība vai sabiedrības radītie šķēršļi, turklāt katram cilvēkam šķēršļi un barjeras var būt dažādas un atkarīgas no traucējuma veida.

[3.2] tiesiskās vienlīdzības princips un diskriminācijas aizlieguma princips ir vieni no svarīgākajiem ANO Konvencijas principiem, jo uzsver nepieciešamību nodrošināt personām ar invaliditāti vienlīdzīgi ar personām bez invaliditātes pilnībā un vienlīdzīgi izmantot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības.²⁵

Gan tiesiskās vienlīdzības, gan diskriminācijas aizlieguma principiem ir jābūt iekļautiem normatīvajos aktos, kurus var piemērot gan publisko, gan privāto tiesību subjektiem visās jomās, piemēram, izglītībā, transportā, nodarbinātībā, pieejā tiesā.²⁶

[3.3] pieejamība ir noteikta, kā vēl viens no ANO Konvencijas galvenajiem principiem.²⁷ Pieejamība ir priekšnoteikums, lai personas ar invaliditāti varētu patstāvīgi iekļauties sabiedrībā.²⁸ ANO Konvencija paredz ne tikai fiziskās vides pielāgošanas pienākumu, bet arī informatīvās vides pielāgošanas pienākumu.²⁹ Turklāt ANO ir atzinusi, ka “bez pieejas fiziskajai videi, transportam, informācijai [...], personām ar invaliditāti netiktu nodrošinātas vienlīdzīgas tiesības ar citiem.”³⁰ Šeit ir nepieciešams uzsvērt, ka katram personu ar invaliditāti veidam pieejamība ietver savādākus elementus, kā rezultātā katrs personu ar invaliditāti veids pieejamību izprot savādāk.

Eiropas invaliditātes forums (turpmāk – EIF) ir norādījis, ka “dažas personas ar invaliditāti nelietos vai nepieklūs produktam, pakalpojumam, ēkai vai infrastruktūrai tādā pašā veidā kā citi.”³¹ EIF vērš uzmanību, ka personām ar invaliditāti var būt nepieciešamas palīgtechnoloģijas un/ vai alternatīvi līdzekļi. Minētais nozīmē vispārīgu pakalpojumu un preču savietojamību no vienas puses un palīgtechnoloģijas, no otras

²¹ Turpat., 40.lpp

²² ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām., Preambula e). Latvijas Republika pievienojās 01.03.2010, stājās spēkā Latvijas Republikā 31.03.2010, bez deklarācijām un atrunām. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>>

²³ Turpat. 1.pants. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>>

²⁴ Turpat. Preambula. E punkts. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>>

²⁵ Turpat., 1.pants. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>>

²⁶ United Nations. General Assambly. (26 January 2009) Tematic Study by the Office of United Nations High Commissioner for Human rights on enhancing awareness and understanding of the Convention on the Rights of Persons with disabilities. A/HRC/10/48, Pieejams: <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/10session>>

²⁷ ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Pieņemta 13.12.2006., Stājās spēkā 31.03.2010., Parakstīta 18.07.2008., Pievienošanās 01.03.2010. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>>

²⁸ United Nations. Committee on the Rights of Persons with Disabilities. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. General comment No.2 (2014). Article 9: Accessibility.

²⁹ ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Pieņemta 13.12.2006., Stājās spēkā 31.03.2010., Parakstīta 18.07.2008., Pievienošanās 01.03.2010. ,9.pants. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>>

³⁰ United Nations. Committee on the Rights of Persons with Disabilities. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. General comment No.2 (2014). Article 9: Accessibility.

³¹ European Disability Forum submission to the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities on Article 9 “Accessibility” UNCRPD 15 March 2012.

pusēs, kas attiecīgi nodrošinātu vienlīdzību personām ar invaliditāti. Tāpat ir nepieciešams ņemt vērā konceptu “funkcionāli vienlīdzīga pieeja”. Tas nozīmē, ka personām ar invaliditāti ir tiesības izmantot pakalpojumu, bet tādā veidā, kā tas personai ir iespējams.³²

[4] ANO Komitejas jurisprudencē³³ ir norādīts uz šādiem principiem, ko būtu nepieciešams ņemt vērā, vērtējot tiesības saņemt konkrētu pakalpojumu: 1) valstij ir jāvērtē īpašie lietas apstākļi un personas ar invaliditāti vajadzības; 2) valsts pienākums ir veikt efektīvas un pienācīgas darbības, lai nodrošinātu personu ar invaliditāti tiesības pilnībā, tai skaitā piedāvājot plašu pakalpojumu klāstu, lai personai ar invaliditāti vienīgais risinājums nebūtu dzīve institūcijā.³⁴

[5] Papildu tiesībsargs norāda, ka 2017. gadā ANO Komiteja, izskatot Latvijas Republikas ziņojumu par ANO Konvencijas ieviešanu, norādīja uz problēmām invaliditātes novērtēšanā, kas pašlaik Latvijā balstās uz medicīnisko invaliditātes modeli.³⁵

ANO Komiteja rekomendēja, lai Latvija nodrošina invaliditātes noteikšanu, ievērojot cilvēktiesību modeli, kas ietver sevī indivīdu vajadzību, vēlmju un nepieciešamību nodrošināšanu, īpaši pievēršot uzmanību bērniem ar intelektuālajiem un dzirdes traucējumiem, nodrošinot šķēršļu likvidēšanu un veicinot pilnu un efektīvu personu ar invaliditāti iekļaušanos sabiedrībā.³⁶ Tāpat ANO Komiteja rekomendēja Latvijai pārskatīt normatīvos aktus, lai visās jomās novērstu iespējamu personu ar invaliditāti diskrimināciju, tai skaitā personu ar intelektuālās attīstības un garīgajiem traucējumiem, kā arī gadījumus, kad tiek atteikts saprātīgs pielāgojums.³⁷

[6] Ievērojot iepriekš minēto, tiesībsargs norāda, ka ANO Komiteja ir atzinusi, ka invaliditātes novērtēšana Latvijā neatbilst ANO Konvencijā ietvertajiem principiem, tādējādi aicinot Latvijā atteikties no medicīniskā modeļa un ieviest cilvēktiesību modeli. Invaliditātes piešķiršana ir saistīta ar dažādiem atbalsta pasākumiem, kas tiek piešķirti/nepiešķirti cilvēkiem ar dažāda veida invaliditāti. Ja pati invaliditātes novērtēšana ir atzīta par neatbilstošu ANO Konvencijai, ir pamats apšaubīt atbalsta pasākumu piešķiršanas atbilstību ANO Konvencijai un cilvēktiesību modelim.

³² Broderick A. The long and Winding Road to Equality and Inclusion for Persons with Disabilities. The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Intersentia. Cambridge- Antwerp- Portland. 2015., 264.lpp.

³³ Tiesībsarga piezīme: *ANO Personu ar invaliditāti tiesību komitejas jurisprudences datu bāzē tika ievadīts termins “persona ar intelektuālajiem traucējumiem” (angļu valodā). Tika atlasītas trīs lietas, kuras bija vairāk saistītas ar rīcībspējas nodrošināšanu. Līdz ar to neatbilst konkrētajam gadījumam. Ievadot datu bāzē terminu “benefits for persons with disabilities” tika atlasīti 6 rezultāti, no kuriem viens lēmums varētu būt saistīts ar konkrēto gadījumu principu līmenī. Ievadot datu bāzē terminu “freedom of movement” tika atlasītas 2 lietas, no kurām viena jau iepriekš norādīta.*

³⁴ United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Committee on the Rights of Persons with Disabilities. Communication Nr.3/2011. Sweden v. H.M. 21 May 2012. Pieejams: <<http://juris.ohchr.org/search/results>>

³⁵ United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Committee on the the Rights of Persons with Disabilities. Concluding observations on the initial report of Latvia. 10 October 2017. Pieejams: <http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fLVA%2fCO%2f1&Lang=en>

³⁶ Turpat. Pieejams: <http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fLVA%2fCO%2f1&Lang=en>

³⁷ Turpat. Pieejams: <http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fLVA%2fCO%2f1&Lang=en>

[6.1] Lēmumā ir norādīts, ka bērnam atrašanās sabiedriskajā transportlīdzeklī izraisa paniku, liekot skaļi kliegt un krist zemē. Tiesībsargs vērš uzmanību, ka šādā veidā netiek nodrošināta cieņpilna attieksme pret bērnu ar konkrētajiem traucējumiem, kas nav atbilstoši cilvēktiesību modelim.

[6.2] ANO Konvencija uzliek par pienākumu valstij nodrošināt transporta pieejamību. Pieejamība, kā iepriekš ir norādīts, var tikt izprasta dažādi atkarībā no traucējumu veida, t.i., pienākums nodrošināt fiziskās vides pieejamību vai informatīvās vides pieejamību. Tomēr ne visos gadījumos pieejamība ir jāsaprot šī termina klasiskajā izpratnē. Kā iepriekš ir norādījis EIF, pieeja pakalpojumiem var izpausties ar iespēju izmantot pakalpojumu tādā veidā, kā cilvēkam ir labāk. Atsevišķu traucējumu gadījumos pārvietošanās ar sabiedrisko transportu var būt īpaši traumējoša. Minēto ir norādījusi gan Eiropas Autisma apvienība,³⁸ gan Latvijas Autisma apvienība, izstrādājot īpašus materiālus un apmācības, lai sagatavotu cilvēku ar intelektuālajiem un garīgās attīstības traucējumiem atrasties publiskās vietās vai pārvietoties ar sabiedrisko transportu.³⁹

ANO Konvencija uzliek par pienākumu valstij novērst esošos šķēršļus, kas traucē pieejamībai, kā arī neradīt jaunus šķēršļus. Konkrētajā gadījumā sabiedriskais transports ir šķērslis, lai cilvēks ar konkrēto traucējumu veidu varētu brīvi pārvietoties. Tiesībsargs vērš uzmanību, ka jau pašlaik dažādi sabiedriskā transporta pakalpojuma nodrošinātāji veic darbības, lai pielāgotu pakalpojumu personu ar intelektuālās attīstības un garīga rakstura traucējumiem vajadzībām, piemēram, lidostas, kas ir izveidojušas atsevišķu drošības kontroli, kurā attiecīgi ir mazāk cilvēku, un tādējādi samazinot cilvēkam stresa iespēju.⁴⁰ Pilsētas vai starppilsētu sabiedriskajā transportā nav iespējas izveidot minēto, tomēr jau pašlaik pastāv mehānisms, kas varētu nodrošināt personu ar intelektuālās attīstības un garīga rakstura traucējumiem tiesības, t.i., Noteikumu Nr.805 pielikums Nr.9. Tādējādi tiesībsarga ieskatā personai ar intelektuālās attīstības vai garīga rakstura traucējumiem Noteikumu Nr.805 9.pielikuma ietvaros ir jābūt iespējai saņemt pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai, ja personai ir šāda nepieciešamība.

[6.3] Lēmumā ir norādīts, ka 15 gadu laikā (Lēmuma 7. lpp) kopš atbilstošu normu spēkā stāšanās neviena atbildīgā institūcija nav aktualizējusi jautājumu par to, ka pabalsts būtu jāattiecinā uz personām ar garīga rakstura traucējumiem, kuras tieši šo garīgo traucējumu dēļ nespēj pārvietoties ar sabiedrisko transportu. Labklājības ministrija ir norādījusi uz Noteikumu Nr.805 9.pielikuma piemērošanu un interpretāciju atbilstoši vēsturiskajai izpratnei.

ANO Komiteja ir rekomendējusi Latvijai pārskatīt normas, lai visās jomās novērstu, īpaši personu ar intelektuālajiem un garīga rakstura traucējumiem un īpaši bērnu ar minētajiem traucējumiem tiesību aizskārums.

Ja atbildīgās institūcijas pēdējo 15 gadu laikā nav veikušas izmaiņas normās, lai tās nepārprotami varētu attiecināt arī uz cilvēkiem ar intelektuālās attīstības un garīgā rakstura traucējumiem, tad tiesībsarga ieskatā atbildīgās institūcijas nav nodrošinājušas iespēju saņemt pakalpojumu atbilstoši cilvēka ar invaliditāti vajadzībām, kas ir pretrunā ar ANO Komitejas rekomendācijām un cilvēktiesību modelim (vajadzību izvērtēšana).

³⁸Autism Europe. Fostering a barrier – free society for people on the autism spectrum. 2 April 2018. Pieejams: <http://www.autismeurope.org/wp-content/uploads/2018/04/Autism-Europe_Testimonies-for-a-barrier-free-society-compressed-.pdf>

³⁹ Latvijas Autisma apvienība. Saprast autismu. Saprast pasauli. Saprast sevi. Informatīvi izglītojoši materiāli vecākiem un atbalsta personām. Pieejams: <<http://www.autisms.lv/index.php/lv/materiali>>

⁴⁰ Autism Europe. Fostering a barrier – free society for people on the autism spectrum. 2 April 2018. Pieejams: <http://www.autismeurope.org/wp-content/uploads/2018/04/Autism-Europe_Testimonies-for-a-barrier-free-society-compressed-.pdf>

[6.4] Ņemot vērā iepriekš minēto, tiesībsargs atzinumā Administratīvai rajona tiesai ir norādījis, ja Noteikumu Nr.805 9.pielikumu interpretē tikai gramatiski, rezultātā var tikt pārkāpts Satversmes 91. pantā garantētais vienlīdzības princips. Lēmumā ir vērsta uzmanība, ka praksē attiecībā uz minēto parasti tiek izmantota tikai gramatiskā interpretācijas metode, tādējādi, tiesībsarga ieskatā, attiecīgi sašaurinot to personu loku, uz kuriem var attiecināt Noteikumu Nr.805 9.pielikumu.

Līdz ar to tiesībsargs uzskata, ka pašlaik Noteikumu Nr.805 9.pielikums tiktāl, ciktāl tas neparedz atzinuma par medicīnisko indikāciju noteikšanu speciāli pielāgota vieglā automobiļa iegādei un pabalsta saņemšanai transporta izdevumu kompensēšanai izsniegšanu un pabalsta transporta izdevumu kompensēšanai piešķiršanu personai ar garīgās veselības traucējumu izraisītu invaliditāti, kuras dēļ viņa nevar izmantot sabiedrisko transportu, neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 91.panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

[6.5] Satversmes tiesa ir ierosinājusi lietu Nr.2018-06-0103 arī par Valsts sociālo pabalstu likuma 12. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un Satversmes 109. pantam. Tiesībsarga ieskatā Valsts sociālo pabalstu likuma 12. panta pirmā daļa ir juridiski neitrāla un nerada tiesību ierobežojumu.

Pielikumā: tiesībsarga 2017. gada 28. aprīļa vēstules Nr.1-8/11 Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama tiesnesei D. Ābolai *Atzinuma par MK noteikumu Nr. 805 9.pielikuma piemērošanu* kopija uz 4 lpp.

Ar cieņu
tiesībsargs

J.Jansons